

Korte opdracht: De betovering

Interdisciplinair

Verhalen, Groep 1-2

Het project *Op zoek naar de Betovering* is een interdisciplinair project, bedoeld als inspiratie voor de invulling van de Culturele Spelen of een ander geschikt moment in een project-dag of -week. De opdrachten zijn een leidraad voor het samen met de leerlingen doorlopen van het creatieve proces. Bij de interdisciplinaire projecten wordt altijd gezocht naar een mengeling van kunstdisciplines met een focus op geluid, beweging en beeld.

1. Informatie

In dit project gaan de leerlingen aan de hand van (kunst)voorbeelden op zoek naar betovering. Ze spelen met transformaties, gebruiken zelfgemaakte bewegingen en klanken, maken een toverstokje en toverspreuken om uiteindelijk alles om hen heen te betoveren met geluid, beweging en beeld.

Ondersteuning en uitleg

- Wil je ondersteuning bij de voorbereiding of uitvoer van het project, neem dan contact op met je [cultuurcoach](#).
- Meer uitleg over het werken met de projecten van Cultuuronderwijs op zijn Haags en tips vind je via [deze link](#).

Bekijk [hier](#) hoe een project is opgebouwd en lees handige tips en aanbevelingen

2. Introductie

Dit project kan schoolbreed of per leerjaar geïntroduceerd worden.

Pakketje

Bij inschrijving heb je een pakketje ontvangen met daarin:

- Een envelop met uitnodiging en een brief.
- [Het introductieverhaal](#).
- Daarnaast heb je de festivalboekjes van De Betovering ontvangen. Deze programmaboekjes kunnen gedurende het project gebruikt worden.

Schoolbrede introductie

De leerlingen en leerkrachten verzamelen op een centrale plek in de school. De schoolbrede introductie kan bijvoorbeeld gedaan worden door een leerkracht, de directeur of een [kunstenaar](#).

Tip: maak het geheimzinnig!

Volg onderstaande stappen om het project te introduceren:

1. Improviseer en vertel het volgende verhaal:

Je hebt een belangrijke mededeling en vraagt de leerlingen en leerkrachten om hulp. Er is een envelop met daarin een brief en een uitnodiging bezorgd, er zit ook een verhaal bij. Je vertelt dat je een beetje in de war bent en niet zeker weet of je het gedroomd hebt. Het werd bezorgd door een vreemd wezen dat wel een beetje op een hond leek. Maar het was toch ook weer geen hond. Hij had iets merkwaardigs. En toen je wilde vragen waar dit nu over ging, was het vreemde figuur verdwenen. Het leek wel tovenarij.

2. Lees voor wat er op de envelop staat:

"Als je wilt dat je kinderen intelligent zijn, lees ze dan sprookjes voor. Wil je dat ze briljant zijn, lees ze dan meer sprookjes voor." Albert Einstein

Ga hier verder op in, bijvoorbeeld door te zeggen dat het steeds verwarrender wordt en dat je zeker weet dat je intelligent wordt van leren rekenen en schrijven, maar toch niet van sprookjes?

3. Lees de uitnodiging voor:

Beste leerkrachten en leerlingen, Hierbij nodigen wij jullie uit om deel te nemen aan de Culturele Spelen. Met vriendelijke groeten, Djimmie

Je speelt dat je geïrriteerd raakt. Wie is Djimmie nu weer? (Djimmie is het witte hondje en de mascotte van De Betovering). En wat zijn Culturele Spelen? Een merkwaardige toestand! Iedereen moet maar snel aan het werk. Over tot de orde van de dag. Je loopt weg.

4. Alle leerkrachten bespreken met de leerlingen of ze dit nader willen onderzoeken. Eenmaal in de klas leest je [het bijgevoegde verhaal](#) voor.

Introductie in de klas

Introduceer het project aan je eigen groep in de klas. Doorloop daarbij dezelfde stappen als bij de schoolbrede introductie.

3. Oriëntatie

Lekker vakantie?!

Mogelijke stappen:

Bespreek met elkaar wat de leerlingen het liefst in de (herfst)vakantie doen: lekker veel spelen zoals Sara in het introductieverhaal, of toch liever naar school zoals Mohammed, of iets heel anders? Vervelen ze zich soms? Zouden de leerlingen het leuk vinden om naar een voorstelling te gaan? Of zelf iets moois te maken als een kunstenaar in een workshop? Er is veel te doen in de vakantie, hoe kies je wat je wilt doen?

Laat de leerlingen fantaseren over hoe het zou zijn als ze zouden kunnen toveren. Wat zouden ze dan doen in de vakantie? Noteer de bevindingen.

Bekijk met de leerlingen het betoverende werk van Pip & Pop:

- [When Happiness Ruled](#)
- [Moon Flower Dream](#)

Bespreek het werk aan de hand van de volgende vragen:

- Waar is dit werk van gemaakt?
- Zijn kunstenaars ook een soort tovenaars?
- Wat voor werelden zijn dit?
- Zou jij er willen zijn?
- Zou je het graag opeten?
- Zou je zelf ook een plek willen betoveren?

Festival De Betovering

Bekijk [de website van De Betovering](#). Selecteer op leeftijd van je groep. Bekijk een aantal fragmenten van voorstellingen voor deze leeftijdsgroep.

Het filosofisch gesprek

Voer naar aanleiding van de introductie een filosofisch gesprek over het thema. Dit kan bijvoorbeeld aan de hand van een of meer van de volgende vragen:

- Hoe kun jij toveren?
- Wat zou je dan willen veranderen of maken?
- Hoe kan een kunstenaar (een danser, toneelspeler, schilder, etc.) toveren?

4. Onderzoek

Kiezen

In het introductieverhaal wordt verteld dat de stad een en al betovering is. Als je op avontuur gaat en reist naar en door een betoverde stad, dan kun je maar beter goed voorbereid zijn. Kies samen met de leerlingen welke van de vier onderstaande onderzoeksopdrachten jullie willen doen. Gebruik hiervoor het onderstaande overzichtje met korte omschrijving.

<p>Ik kan toveren <i>Onderzoeken hoe je met klanken een toverspreuk verzint en jezelf kunt betoveren door je verbeelding te gebruiken.</i></p>	<p>Toveren met schaduw <i>Het spelen met schaduwen en het maken van toverachtige silhouetten en overlappingsen.</i></p>	<p>Overhalen <i>Met bijzondere klanken een smeekbedenlied verzinnen.</i></p>	<p>En nu? Ons sprookje. <i>Evalueren en bespreken wat er ontdekt is bij het onderzoek. Wat kan er toegevoegd worden aan het sprookje van de betoverde stad?</i></p>
--	---	--	---

Onderzoek: Ik kan toveren

De leerlingen onderzoeken hoe je met klanken een toverspreuk verzint en hoe je door je verbeelding te gebruiken jezelf kunt betoveren.

Volg onderstaande stappen of maak een keuze:

1. Introduceer de opdracht met een prentenboek over toveren.

Bijvoorbeeld:

- Timo en het toverstokje (2013) van Rian Visser.
- Of bekijk het boekfragment op YouTube: [demonstratie van de beschikbare app](#).
- Beluister het liedje 'Timpe tampe tovenaar' en bespreek met de leerlingen welke vreemde klanken en woorden er worden gebruikt.

2. Gebruik een willekeurig stokje als toverstokje. Bedenk samen met de leerlingen zelfverzonnen vreemde klanken en woorden.

Maak hiermee een eigen

klassentoverspreuk.

Optioneel. Vertel de leerlingen dat jullie gaan oefenen met jezelf betoveren.

- Zorg voor voldoende ruimte. Laat de leerlingen door de ruimte lopen en zich voorstellen dat ze door de betoverde stad lopen. Betover hen met manieren van voortbewegen. Ze hebben vleugels en vliegen, ze sluipen, huppelen, skaten, zwieren, etc. De leerlingen beelden uit. Als je "bevries!" zegt, blijven ze onbeweeglijk stilstaan.
- Doe dit ook met fysieke transformaties. Tover ze heel erg klein als kabouterijtjes, heel groot als reuzen, licht als elfjes, statig als een koning, of verander de leerlingen in dieren: een kikker, een wolf, een kat, een vogel.
- Laat de leerlingen ook zelf transformaties bedenken. Geef degenen die dat willen de toverstok, zodat ze de anderen kunnen betoveren.

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Wat was het meest verrassende geluid dat jullie gevonden hebben?
- Waarin zou je willen veranderen als je kon toveren? Waarom?
- Ga je de klassentoverspreuk vaker gebruiken of verzin je er een voor jezelf?

Onderzoek: Toveren met schaduw

De leerlingen spelen met schaduwen en maken silhouetten en overlappingen.

Doorloop de volgende stappen:

1. Bekijk en bespreek de volgende voorbeelden van 'schaduwkunst':

- [Diet Wiegman](#)
- [Alexey Menschikov](#)

2. Onderzoek het maken van schaduwen op een zonnige dag op het schoolplein. Of gebruik een sterke (bouw)lamp in het speellokaal. Laat de leerlingen vrij spelen en experimenteren met hun eigen schaduw. Met hun lichaam ontdekken ze verschillende voorstellingen in schaduwvorm, bijvoorbeeld een vliegende vogel, een giraf of een toren.

3. Laat de leerlingen een vorm kiezen die ze het mooist vinden en maak daar een foto van.

Benodigdheden

- De zon of een bouwlamp, materialen uit het klaslokaal
- Fototoestel/smartphone

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Welke schaduw van een van de kunstenaars heb je nagedaan? Waarom?
- Welke schaduwvormen heb je allemaal ontdekt?
- Heb je gekozen voor een schaduwvorm van jou alleen of samen met een klasgenootje? Waarom?

Onderzoek: Overhalen

In deze opdracht onderzoeken de leerlingen hoe je een smeekbedenlied met behulp van klanken kunt maken.

Mogelijke stappen:

3. Bespreek met de klas dat het meestal leuker is om samen met iemand iets te ondernemen. Denk aan naar de stad gaan, een mooie voorstelling bezoeken, of naar een museum gaan, een workshop doen of naar festival De Betovering. Maar hoe krijg je je ouders, vriendjes, oma's, opa's, buurvrouwen, tantes, grote broers of zussen zo ver om met je mee te gaan op avontuur?

4. Bekijk en beluister het liedje 'Morgen ben ik jarig' uit Sesamstraat. Of lees de [tekst](#) van het lied.

Bespreek wat de leerlingen doen als ze iets heel graag willen en hun ouders, vriendje of vriendinnetje moeten overhalen. Gaan ze dan ook gillen? Kunnen de leerlingen voorbeelden geven van wanneer ze iets heel graag wilden en ze moeite moesten doen om het voor elkaar te krijgen (bijvoorbeeld pizza willen voor het avondeten)? Wat deden ze toen om hun zin te krijgen?

5. Probeer verschillende manieren van smeken uit. Wat kunnen de leerlingen allemaal bedenken? Op hoeveel manieren kun je "ahhh, alsjeblieft?" zeggen? Kun je het steeds meer overdrijven? Welke fysieke houding hoort daarbij?

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Wat doe jij als je iemand wilt overhalen?
- Hoeveel verschillende klanken hebben jullie gevonden?
- In hoeverre is het gelukt om hier een smeekbedenlied van te maken?

Onderzoek: En nu? Ons sprookje

Neem even de tijd om een stap terug te nemen als een tussentijds evaluatiemoment. Bespreek wat jullie tot nu toe samen hebben bekeken, ontdekt en bedacht. Haal het verhaal uit de introductie terug.

Stel bijvoorbeeld de volgende vragen:

- Hoe zou het sprookje verder kunnen gaan?
- Wat hebben jullie allemaal getoverd?

5. Uitvoeren

Kiezen

In dit uitvoerende deel worden de resultaten uit de onderzoekopdrachten verwerkt. Kies samen met de leerlingen welke van de vier onderstaande uitvoeropdrachten jullie willen doen. Gebruik hiervoor het onderstaande overzichtje met korte omschrijving.

<p>Mijn toverstokje <i>De leerlingen maken hun persoonlijke toverstokje en toverzin.</i></p>	<p>Papieren Parade <i>De leerlingen gaan zichzelf betoveren in een wonderlijk wezen.</i></p>	<p>Toverklankendans <i>Met klanken en bewegingen een dans improviseren.</i></p>
--	--	---

Uitvoeren: Mijn toverstokje

De leerlingen maken hun persoonlijke toverstokje en toverspreuk.

Doorloop de volgende stappen:

1. Bekijk en bespreek dit YouTube-fragment uit de Disney-film Fantasia.
2. Vertel de leerlingen dat als ze willen toveren, ze wel een toverstokje nodig hebben. Bespreek en bedenk met elkaar wat hun toverstokje moet kunnen. Waarom is het juist hun persoonlijke stokje?
3. Laat de leerlingen een eigen toverstaf maken. Gebruik hiervoor zoveel mogelijk restmaterialen en bijvoorbeeld ook afbeeldingen uit het programmaboekje van De Betovering. Laat de leerlingen eventueel ook bruikbare restmaterialen of iets persoonlijks met toverkracht meenemen van huis. Bekijk ter inspiratie de ideeën op de website 'De Blauwe Raaf' ([knutsel feestje](#) en [inloopatelier](#)) en gebruik vervolgens de eigen fantasie van de leerlingen.
4. Vertel de leerlingen dat ze hun eigen toverspreuk gaan bedenken. Gebruik hierbij de klanken die gevonden zijn bij de onderzoeksopdracht.

Benodigdheden

- Takjes of stokjes
- Knutselpullen en (rest)materialen

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Wat moet jouw toverstokje kunnen?
- Welke materialen kies je en waarom?
- Is je toverspreuk echt helemaal van jou alleen, waaraan hoor je dat?

Uitvoeren: Papieren parade

In deze opdracht gaan de leerlingen zichzelf omtoveren tot een wonderlijk wezen.

Doorloop de volgende stappen:

1. Leg de leerlingen uit dat ze zichzelf gaan omtoveren tot een wonderlijk wezen. Bekijk en bespreek het werk van kunstenaar [Jan von Holleben](#). Kies met de leerlingen een afbeelding uit die ze interessant vinden.

- Wat is er allemaal te zien?
- Wat vinden de leerlingen leuk? Brengt het ze op ideeën?
- Hebben ze al ontdekt wie Djimmie is? Wat is er wonderlijk aan hem?

2. Maak een keuze of laat de leerlingen kiezen uit onderstaande twee mogelijkheden.

- De leerlingen mogen een pose aannemen zoals geoefend in het bevriesspel uit de onderzoeksfase (opdracht Ik kan Toveren) en zoals de kunstenaar op zijn foto's laat zien. Bijvoorbeeld als silhouet, terwijl ze huppelen of vliegen, etc. Maak van alle leerlingen een foto ten voeten uit. Geef de leerlingen een kopie van hun eigen foto.
- Teken het silhouet van de schaduw van de leerlingen op een groot vel papier (zie de opdracht Toveren met Schaduw uit de onderzoeksfase). Laat de leerlingen in groepjes zich verkleden en/of met het gebruik van materialen uit de klas een compositie maken zoals de kunstenaar Jan von Holleben dat doet. Laat de leerlingen op de grond liggen in een zelfgekozen pose en groepeer de voorwerpen om hen heen. Maak hier een foto van.
- Maak een slinger in de klas met daaraan alle werkjes of foto's als een papieren parade.

Optioneel. laat de leerlingen wonderlijke toverwezens van zichzelf maken. Bespreek wat ze graag zouden hebben: een lange staart, een lenig poezenlijf, etc. Kies met de leerlingen op welke manier ze hun foto en/of schaduw willen bewerken en met welke technieken en (rest)materialen.

Benodigdheden

- Bouwlamp
- Teken- en collagematerialen
- Materialen uit het klaslokaal
- Fototoestel

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Heb je helemaal zelf bedacht hoe je op de foto wilt?
- Kun je nog meer verzinnen?
- Waarmee heb je jezelf betoverd en veranderd in een nieuw wezen?

Uitvoeren: Toverklankendans

In deze opdracht improviseren de leerlingen een dans met klanken en bewegingen.

Doorloop de volgende stappen:

1. Bekijk, beluister en bespreek deze twee liedjes met vreemde wezens, klanken en bewegingen uit *The Muppet Show*:

- 'Hugga Wugga'
- 'The Snurfs'

2. Improviseer met elkaar een toverklankendans. Verdeel de klas in groepjes. Laat leerlingen klanken en geluiden maken en andere leerlingen hierbij de bewegingen maken. Begeleid het improvisatiespel in de rol van tovenaars. Geef opdrachten zoals: hoge geluiden met hoge bewegingen, etc.

3. Kies met de leerlingen de mooiste beweging- en klankcombinaties uit en maak afspraken over de volgorde. Oefen de toverklankendans.

Benodigdheden

- Speellokaal

Reflectievragen die je kunt stellen tijdens het werken aan de opdracht en/of erna

- Welk geluid uit de filmpjes vind je het leukst? Kun je het nadoen?
- Welke beweging past, denk je, het beste bij welke klank? Waarom?
- Hoe kun je het beste samen de toverklankendans oefenen?

6. Presenteren / Uitkomst

Het gaat om het proces, niet om het eindproduct. De uitkomsten zijn de presentaties, bijvoorbeeld tijdens de Culturele Spelen, in de klas, met de hele school, voor de klasgenoten, de ouders, de wijk. Het is heel goed mogelijk dat er een presentatievorm ontstaat die niet van tevoren is omschreven. Luister en kijk naar de kwaliteiten van de leerlingen en de klas en vergeet niet je eigen kwaliteiten in te zetten in het proces. Maak een keuze uit de uitkomsten. Gebruik daarbij de resultaten uit de voorgaande opdrachten of nodig een kunstenaar in de klas uit die helpt bij het vormgeven van de uitkomst. Als dit project schoolbreed wordt uitgevoerd, staan de bevindingen van alle leerjaren centraal en kan er samengewerkt worden tussen de leerjaren.

Culturele Spelen – Op zoek naar De Betovering

Besprek met de leerlingen wat jullie willen doen of laten zien aan de ouders of de andere groepen, als afsluiting van de Culturele Spelen-dag: Besprek met de leerlingen wat jullie allemaal hebben gezien, gemaakt en gedaan. Wat heeft het meeste indruk gemaakt? Bekijk eventueel sommige items nog een keer. Wat zouden de leerlingen aan het publiek willen laten zien? Hoe zou je willen dat het sprookje uit de introductie afloopt? Verzin zelf iets met de leerlingen en presenteer de uitkomsten van de diverse opdrachten naar eigen inzicht, of laat je inspireren door onderstaande suggesties.

- Presenteer een sprookjesachtig verhaaltje over toverwezens in een begeleid spel. Gebruik toverspreuken, 'overhaalgeluiden' en liedjes.
- Transformeer het klaslokaal in een betoverde ruimte en gebruik het gemaakte werk. Laat de leerlingen vertellen over wat ze gedaan hebben en wat er te zien is.
- Houd een malle toverparade met dans en klanken door de school.

Evalueren

Besprek met de leerlingen het doorlopen proces en de gemaakte producten.

- Wat vond je het leukste van dit project om te doen?
- Wat vond je het leukste om aan anderen te laten zien?
- Wat zou je nog eens willen doen?